

ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ У ПРОЦЕСІ ВИХОВАННЯ ЕСТЕТИЧНИХ УПОДОБАНЬ УЧНІВ

Реформування освіти в Україні на засадах гуманізації та гуманітаризації зумовлює необхідність пошуку нових технологій естетичного виховання, формування засобами мистецтва естетично розвинутої висококультурної особистості. У проекті “Державного стандарту загальної середньої освіти України” зазначається, що державні вимоги до оптимального рівня засвоєння змісту загальної середньої освіти за ступенями навчання фактично мають бути інтегрованими вимогами галузевих освітніх стандартів як комплексного показника досягнення певного рівня освіти. Вони не зводяться до звичайної суми вимог окремих освітніх галузевих стандартів, а є узагальненою характеристикою того рівня засвоєння знань, розвитку особистісних і моральних якостей, які за результатами діагностики дають змогу стверджувати, чи досяг конкретний учень необхідного рівня освіченості та вихованості на певному етапі навчання.

Важливою умовою підвищення ефективності навчально-виховного процесу є систематичне використання педагогом об’єктивної інформації про перебіг та результати навчально-пізнавальної діяльності школярів, яку вчитель отримує у процесі контрольної оцінювальної діяльності. Розглядаючи педагогічну оцінку як невід’ємний та багатоаспектний компонент навчально-виховного процесу, дослідники

звертають увагу на складність її використання в умовах сучасної шкільної практики. Пронизуючи всі етапи навчально-виховного процесу, оцінювання впливає як на діяльність учнів, так і на діяльність учителя. Виступаючи головним показником освітніх результатів школяра, оцінка впливає на його самооцінку, що накладає безпосередній відбиток на формування особистості загалом. У діяльності вчителя оцінка виступає завершальним етапом контролю за результатами освіти учнів. Водночас вона спонукає вчителя постійно аналізувати якість знань та умінь учнів, визначає ефективність процесу навчання і виховання, коригує методику викладання, форми та засоби.

Важливе значення педагогічної оцінки в навчально-виховному процесі зумовило розвиток психолого-педагогічних досліджень, присвячених вивченню окремих аспектів даної проблеми: визначення місця педагогічної оцінки в навчально-виховному процесі (Ш.Амонашвілі, Б.Ананьєв, П.Блонський, О. Богданова, Н.Дайрі, В.Полонський, Е.Перовський, Н.Тализіна та ін.); взаємозв’язку контрольної оцінювальної діяльності зі змістом освіти (Ю.Бабанський, В.Краєвський, І.Лернер, О.Савченко, М.Скаткін, В.Оніщук та ін.); іноваційних технологій навчання і виховання (А. Алексюк, І.Бабін, І.Богданова, А.Бойко, Б.Кобзар, М.Лещенко, О.Євдокімов та ін.); критеріїв та норм педагогічної оцінки

на основі застосування різнобічних засобів контролю (В.Беспалько, Т.Льїна, Е.Перовський, М.Ярмаченко та ін.); обґрунтування ефективності тестових методик контролю (К.Гуревич, Н.Тализіна, В.Бочарнікова, О. Масалітіна, Н.Шиян та ін.).

Аналіз літератури з музичного виховання свідчить, що проблема оцінювання на уроках музики не розв'язана повною мірою й досі, хоча теоретичні й практичні здобутки в цій галузі складають передумови для її наукової розробки. Так, окремі теоретичні положення проблеми оцінки на уроках музики розглядали Е.Абдулін, Ю.Алієв, О.Апраксина, А. Болгарський, Г.Бриль, Л.Горюнова, Л.Масол, О.Ніколаєва та ін. У дослідженнях визначались основні методи та засоби контролю й оцінювання на уроках музики, розроблялися критерії, визначалася роль оцінювання в стимулюванні інтересу до музичного мистецтва. Проаналізовано новітні критерії оцінювання за 12-ти бальною шкалою. Визначено, що запроваджені критерії мають узагальнений характер і враховують насамперед навчальні досягнення учнів [4].

Музична культура транслюється та опановується у процесі музичної освіти школярів, яка має на меті розвиток особистісно-позитивного ставлення до музичного мистецтва шляхом набуття конкретних знань та вмінь, необхідних для повноцінного сприймання, розуміння та відтворення художніх образів. Зміна освітньої парадигми з фактологічної на особистісно-орієнтовану зумовлює необхідність розробки технологій оцінювання освітніх результатів, що

відповідають сучасним методологічним та теоретичним засадам розвитку особистості.

Таким чином, в оцінюванні результатів музичної освіти школярів виникає ряд суперечностей:

- між метою і завданнями сучасної системи освіти, спрямованої на єдність навчання, виховання і розвитку та традиційними змістом і технологіями контрольної оцінювальної діяльності на уроках музики;

- між ступенем наукової розробки загальної педагогічної теорії оцінювання результатів освіти і невизначеністю особливостей її застосування в музичному навчанні та вихованні школярів;

- між значним розвивально-виховним потенціалом контрольної оцінювальної діяльності та недостатнім його використанням у музично-педагогічному процесі.

Аналіз психолого-педагогічної літератури (М.Болдирєв, Н.Дайрі, Л.Занков, Г.Льїна, Н. Казанський, В.Онищук, Є.Перовський, С.Руновський, Г. Щукіна та ін.) виявив, що оцінка та бал поняття не тотожні, оскільки оцінка є поняттям більш об'ємним і виступає у формі емоційного ставлення, судження та позначки (бала) [5].

У наукових підходах щодо трактування педагогічної оцінки визначаються такі аспекти: об'єктивність, всебічність, систематичність, диференційованість, врахування індивідуальних особливостей учнів, виховний характер; обґрунтовується їх необхідність у процесі контрольної оцінювальної діяльності. Характерною рисою

педагогічної оцінки є поліфункціональність (Б. Ананьєв, О.Савченко, М.Скаткін, Н.Мойсеюк, В. Мошкін, М.Ярмаченко та ін.). Ґрунтуючись на розробках учених, нами проаналізовано й виділено, як найбільш значущі для музичної освіти, діагностичну, навчальну, розвивальну та виховну функції.

З метою підвищення ефективності навчання і виховання у процесі контрольної-оцінювальної діяльності у сучасних працях здійснена спроба виокремити рівні засвоєння знань та вмій і розробити методику їх оцінювання (В.Безпалько, Т.Ільїна, І.Лернер, В.Полонський, І.Тіхонов та ін.). Узагальнюючи розглянуті дослідження, підкреслюємо, що запропоновані рівні засвоєння знань та вмій забезпечують реалізацію диференційованого підходу до оцінювання результатів навчання і виховання учнів. Визначено, що оптимальне співвідношення змісту навчального матеріалу з методами та формами організації контрольної-оцінювальної діяльності, що поєднуються між собою внутрішніми істотними зв'язками, сприяє підвищенню ефективності навчально-виховного процесу.

Аналіз музично-педагогічної літератури виявив, що традиційно мета музичної освіти (О.Апраксина, О.Ростовський, Д.Кабалевський, Р.Тельчарова, Н. Черноіваненко та ін.) розглядалась як “формування музичної культури”, під якою розумілося засвоєння музичних знань та вмій.

У сучасних дослідженнях (А.Костюк, Л.Масол, О.Рудницька) це визначення не спростовується, але

суттєво доповнюється особистісно-орієнтованою взаємодією вчителя й учнів та спрямуванням навчально-виховного процесу на самоактуалізацію та самореалізацію особистості. Визначено, що специфічність діяльності вчителя музики (М.Бонфельд, О.Бочкарьова) полягає в тому, що він організовує спілкування учнів з музикою – художнім образом, в якому розкривається унікальність творчої позиції автора. Зміст музично-педагогічного спілкування полягає в усвідомленні дитиною художнього “я” твору і встановленні духовно-особистісного контакту, емоційній зацікавленості в досягненні глибинного авторського ставлення до світу і його цінностей, у насиченості почуттями і збагаченні знань емоційними відносинами. Ціннісно-смісловий зміст твору вступає у взаємодію з ціннісно-смісловими структурами особистості, викликаючи в них ті зміни, що суб'єктивно переживаються як ефект впливу музичного мистецтва. Все це сприяє формуванню музичних уподобань учнів.

За допомогою методів анкетування, бесід, спостереження, аналізу конспектів уроків, хронометражу відкритих занять було обстежено 78 учителів музики сільських шкіл Одеської області з різним стажем роботи, та 175 учнів 5-х – 7-х класів ЗОШ.

Аналіз результатів експерименту засвідчує, що школярі (97%) надають перевагу тим предметам, з яких проводиться об'єктивний контроль та використовуються його різні форми; майже всі вчителі надають вагомому значення контрольній-оцінювальній

діяльності (98%), але переважна більшість (73%) потребує спеціальних знань, вивчення допоміжної методичної літератури із зазначеної проблеми. На музичних заняттях застосовуються в основному традиційні форми і методи контролю: усне (індивідуальне) опитування учнів (63%), індивідуальне та групове опитування за карточками-завданнями (18%), колективні фронтальні роботи, які проводяться через тривалий проміжок часу (19%). Визначено, що формулювання контрольних запитань в основному є типовим та однорідним, контроль та оцінювання знань та умінь займає значний обсяг навчального часу; результати контрольних робіт, усних опитувань тощо, як правило, аналізуються поверхово, використовуються тільки для підсумку і практично не впливають на методику викладання предмета; у процесі контрольної оцінювальної діяльності не здійснюється диференціація та не враховуються індивідуальні особливості учнів, їхні нахили, музичні здібності та вподобання.

Проведений нами експеримент виявив основні недоліки процесу оцінювання на уроках музики: відсутність єдиного підходу до застосування педагогічної оцінки; нечітке уявлення про суть і значення педагогічної оцінки, специфіки її використання; відсутність системи методів оцінювання, зокрема перевіркових завдань, що дозволило б повно, всебічно та об'єктивно оцінити сформованість у школярів відповідних музичних знань і вмінь, уподобань.

Узагальнюючи музично-педагогічні дослідження про вплив

музики на духовний світ дитини, її особистісні якості зроблено висновок, що основними результатами музичної освіти є:

- обізнаність учнів у світі музичного мистецтва (різнобічність, систематичність, цілеспрямованість вивчення музичної інформації й уміння застосовувати її під час аналізу та самостійного оцінювання творів);

- якість музичних умінь, що формуються у процесі вивчення музичного мистецтва. Під умінями ми розуміємо здатність до музичної діяльності, що визначається обсягом та змістом набутих знань, сформованістю відповідних навичок та спроможністю їх застосовувати відповідно до мети музичної діяльності (вокально-хорових, інструментальних тощо);

- сформованість музичних уподобань, особистісно-позитивного ставлення до цінностей музичного мистецтва.

Визначено, що учень може зрозуміти музику лише в тому випадку, коли сприймає її звучання як систему функціонально пов'язаних між собою елементів. Регулятором такої діяльності виступає чинник знань школярів, який становить фундамент музичної освіти, необхідну передумову розвитку внутрішнього світу дитини. Але крім знань, складовою частиною процесу осягнення музики є вміння творчо інтерпретувати художній смисл твору. Ці вміння визначають особистісний досвід спілкування школярів з мистецтвом, котрий у вузькому розумінні можна розглядати як готовність до осягнення конкретного твору, а в широкому - як загальний

рівень музично-естетичного розвитку особи, засвоєння нею закономірностей музичного мислення. Разом з тим, рівень музичної освіти значною мірою залежить від розвитку музичного сприймання у процесі репродукування (відтворення) музичного образу, змісту музичного досвіду, якості музичного інтересу, розвитку творчого потенціалу та естетичних уподобань тощо [1].

Наведені параметри та урахування їх особливостей при дослідженні проблеми оцінювання дозволяє розподілити критерії діагностики результатів музичної освіти на три основні групи: навчальну, розвивальну, виховну.

Навчальна: засвоєння музичних понять, фактів, явищ та вміння користуватися “ключовими” знаннями у стандартних та змінених ситуаціях; знання основ музичної мови (засобів музичної виразності).

Розвивальна: адекватність емоційного реагування на музику; музичний слух; музична пам'ять; музичне мислення. Виховна: частота спілкування та критичність ставлення до творів музичного мистецтва; вибірковість індивідуальних музичних уподобань; активність у процесі навчальних і позакласних занять та прагнення до самостійної музичної діяльності.

Наведені вище групи критеріїв та показників ми розглядали у взаємозв'язку тому, що в процесі осягнення музики синтез навчання, виховання і розвитку виступає найважливішим аспектом становлення особистості, а основою музичної перцепції – естетичне переживання учня, що органічно доповнюється

опануванням загальнотеоретичних знань про музику [3].

Таким чином, контрольна-оцінювальна діяльність на уроках музики розглядається нами як систематична взаємодія між учителем та учнями, у процесі якої отримується об'єктивна інформація про перебіг і результати навчально-виховної діяльності; базується на принципі культуровідповідності та диференціації, що забезпечують реалізацію особистісно-орієнтованого підходу до музичної освіти школярів; складається з форм (індивідуальна), методів (тестування у поєднанні з анкетуванням, творчими роботами тощо) та засобів (багатобальна шкала) оцінювання.

Характерною особливістю тестів з предмета “Музика” є те, що вони мають комплексний характер і фіксують особистісне ставлення (самостійні судження, погляди, позиції, смаки) школярів до музичного мистецтва на основі набутих музичних знань та забезпечують надійні висновки за умови доцільного поєднання тестів досягнень з групами тестів, які використовуються для діагностування різних сторін розвитку і формування особистості. Для визначення ступеня засвоєння результатів музичної освіти в тесті умовно виокремили три рівня, що відображають ієрархію засвоєння музичної спадщини та естетичні уподобання особистості [5].

I рівень – репродуктивний – визначає ступінь засвоєння школярами навчального матеріалу, рівень музичного розвитку. Тести-завдання пропонувалися з еталоном відповіді: запитання з альтернативними відповідями “так” чи “ні”; запитання,

що передбачали вибір правильного варіанту відповіді серед багатьох запропонованих; запитання розраховані не на один, а на кілька правильних відповідей (багатоаспектний вибір).

II рівень – реконструктивний – пошук самостійних рішень на основі відтворення інформації, визначає ступінь самостійних суджень: запитання з конструюванням відповідей (для відповіді потрібно скласти окремі запропоновані елементи); запитання, в яких доповнюється (доконструюється) готова відповідь (пропущені слова та ін.); тест – “пошук” проблемного характеру з відповіддю-орієнтиром, де учень надає повну аргументовану відповідь.

III рівень – творчий – визначається здібністю школярів орієнтуватися в нових проблемних ситуаціях. У тестових завданнях відсутні еталони-відповіді чи відповіді-орієнтири.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Ананьев Б.Г.* Избранные психологические труды: в 2 т. – М.: Наука, 1980.

2. *Выготский Л.С.* Детская психология. // С.С. в 6 тт. – М.: Педагогика, 1986.

3. *Данько Н.П.* Інтегративний художньо-естетичний предмет «Світ мистецтва» як нова форма педагогічного процесу./ Зб. наукових праць. – Суми, 2000.

4. *Семко М.* Особливості

Оцінювання здійснюється на основі комплексу критеріїв.

Таким чином, характерною особливістю оцінювання музичної освіти школярів є те, що засвоєння музичних знань та вмінь розглядається як підґрунтя для розвитку і виховання музичного світогляду та естетичних уподобань, тобто оцінюється кінцевий комплексний результат музичної освіти.

Система оцінювання результатів музичної освіти школярів має ґрунтуватись на принципі взаємозв'язку навчання, виховання і розвитку та складається з упорядкованої сукупності взаємопов'язаних компонентів (мети, результатів музичної освіти, критеріїв, технології контрольно-оцінювальної діяльності), які є необхідними для створення організованого впливу на формування естетичних уподобань особистості.

контрольно-оцінювальної діяльності на уроках музики //Наукові записки Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова, - вип. XXXV, Київ, 1999. – С.69-75.

5. *Семко М.* Проблема діагностики та оцінювання на уроках музики //Творчість, духовність, гуманізм в просторі освіти: Збірник доповідей науково-практичної конференції. – Вінниця: “Універсум-Вінниця”, 1998. – С. 174-180.

Подано до редакції 02.06.08

РЕЗЮМЕ

Стаття посвячена актуальній проблемі оцінювання результатів музикального

школьників в процесі виховання естетичних уподобань. Системи оцінювання результатів музикального

образования рассматриваются как характер и фиксирует личностное интегральное явление, которое объединяет обучение, воспитание и развитие, т.е. носит комплексный характер и фиксирует личностное отношение (самостоятельные суждения, взгляды, вкусы, предпочтения) школьников.

Ключевые слова: оценивание, результаты музыкального образования, контрольно-оценивающая деятельность, эстетические предпочтения.

РЕЗЮМЕ

Статья посвящена актуальной проблеме оценивания результатов музыкального образования школьников в процессе воспитания эстетических предпочтений. Системы оценивания результатов музыкального образования рассматриваются как интегральное явление, которое объединяет обучение, воспитание и развитие, т.е. носит комплексный характер и фиксирует личностное отношение (самостоятельные суждения, взгляды, вкусы, предпочтения) школьников.

Ключові слова: оцінювання, результати музичної освіти, контрольно-оцінювальна діяльність, естетичні уподобання.

SUMMARY

The article analyses evaluation of result of pupils' musical education in the process of upbringing aesthetic preferences. The system of evaluation of musical education is considered to be an integral phenomenon uniting education, teaching and development, i.e. is of a complex character and fixes pupils' personal attitudes (independent judgments, outlooks, tastes, preferences).

Keywords: evaluation, results of music education, testing and evaluating activity, aesthetic preferences.